

ככה אי אפשר לחשוב את כל פרטי המצוות והעבירות דרבנן, כי הכל בכלל "לא תסור", ומכיוון שכבר נחשב ה"לא תסור" בכלל הלא תעשה, כבר אי אפשר למנות את כל הפרטים, כי אינם באים כבר במניין. ואנו רואים באופן בולט דבזה חולקים הבה"ג והרמב"ם.

(ב) השורש הארבעה עשר, האחרון של הרמב"ם ב'ספר המצוות', הוא "שאיין ראוי למנות קיום העונשים במצות עשה", כלומר ש"איין ראוי למנות כל עונש מיוחד מצוה בפני עצמה, עד שנאמר על דרך משל שהצווי אשר צונו לסקול מחלל שבת מצות עשה אחת, וסקילת בעל אוב מצוה שנית, וסקילת עבודה זרה מצוה שלישית וכו'. וכבר נתערבב זולתנו בזה העיקר ערבוב שאין צריך להקשות עליו ואין ראוי להשיב עליו לרוב בלבול הענינים, ואני תמה על איש שמנה מחוייבי מיתות בית דין וכו' מכלל מצות לא תעשה, אחרי כן מנה הדברים המוזהר מהם אשר תתחייב עליהן המיתה גם כן בכלל מצות לא תעשה, כמו שמנה בעל 'הלכות גדולות' המחלל שבת בכלל מחוייבי סקילה, אחרי כן מנה 'לא תעשה כל מלאכה'".

ואם כן אנו רואים מחלוקת בין הרמב"ם והבה"ג, שעיקרה הוא אם להביט על הכלליות שבדבר או על הפרטיות שבדבר. הבה"ג מביט על הפרטיות, וכיוון שמצות סקילה למשל, היא מצוה ככל המצוות, הנה מן הראוי למנות הסקילה של מחללי שבת בתור מצוה מיוחדת, והסקילה של בעלת אוב ועבודה זרה בתור מצוה מיוחדת. אבל הרמב"ם מביט על הכלליות שבדבר, ואף על פי שזו היא סקילה בעד חילול שבת וזו היא סקילה בשביל עבודה זרה, אבל על כל פנים שם מצות סקילת אחת היא בדרך כלל.

(ג) בכל בעלות של ציבור יש להסתפק, אם זהו מתוך הפרט אל הכלל, או להיפך, מתוך הכלל אל הפרט. זאת אומרת, אם זהו גם כן בגדר שותפות, אלא שהיא בכמות יותר גדולה, ובעוד שבשותפות יש רק ליחידים חלק, הנה בציבור יש לרבים חלק בזה, אבל כשם שהשותפות באה מצירוף החלקים של כל אחד מהשותפים, ככה גם כן כל המושג 'בעלות ציבורית' הוא צירוף מהחלקים של כל יחיד ויחיד. או שמושג 'בעלות ציבורית' הוא לגמרי מושג אחר ממושג השותפות, שכאן, בציבור, הנה לא היחידים מהווים את הבעלות הציבורית, אלא להיפך, שלכל יחיד ויחיד יש חלק בזה מפני שהוא חלק מן הציבור, כי ציבור הוא מהות בפני עצמה, ובהיותו והדבר שייך לציבור בתור ציבור, לכן לכל יחיד שהוא חלק מהציבור יש לו גם חלק בזה.

ובספרי 'דרכי משה' (דרך הקודש חלק ב שמעתתא ח [פרק יד אות ב ואילך]) הארכתי בזה, והראיתי שיש בזה גם מחלוקת של תנאים ואמוראים, וגם

של ראשונים ואחרונים. ולדוגמה, המחלוקת העתיקה מאוד עוד בזמן הבית, ואולי גם בבית ראשון, אם הכהנים צריכים להשתתף בשקלים, ורבי יוחנן בן זכאי אמר כמנחות (כא ע"ב) ובערכין (ד ע"א) "כל כהן שאינו שוקל חוטא, אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היא, היאך נאכלין", שלכאורה אפילו אם הכהנים דורשים מקרא זה לעצמם, אבל הלא סוף סוף טענה צודקת בפיהם. אולם תירוצו על קושיית הכהנים אנו מוצאים בירושלמי (שקלים פרק א הלכה ג), שאמרו: "זו לא נדבת יחיד היא וכו', מכיון שנמסרה לציבור כמי שהיא נדבת ציבור". ואנו רואים באופן בולט דבזה היא המחלוקת, דהכהנים סברו, דמושג 'בעלות ציבורית' הוא מן הפרט אל הכלל, ואם ישתתפו בשקליהם יהא לכהנים חלק בעומר בשתי הלחם ולחם הפנים, והחלק שלהם הלא הוא חלק ש' כהנים, שעל זה נאמר "וכל מנחת כהן כליל תהיה" (ויקרא ו, טז), ומתוך תערובות החלקים הללו הלא אי אפשר לאכול כלל את המנחות הללו. והירושלמי מסביר, דהאמת היא להיפך, דמושג 'בעלות ציבורית' הוא מן הכלל אל הפרט, ואם יהיה אפילו לכהנים חלק בזה, הנה יש להם החלק לא בתור יחידים אלא בתור חלק מהציבור, והתורה אמרה רק "וכל מנחת כהן כליל תהיה", אבל כאן — גם בהחלק של הכהנים, אין כאן מנחת כהן, אלא מנחת ציבור, דבתור חלק מהציבור המה משתייכים לזה.

ואנו מוצאים בייחוד מחלוקת בזה בין הרמב"ם ושאר הראשונים בהלכות נדרים. אנו מוצאים במסכת נדרים שתי משניות, זו אחרי זו. משנה אחת בשותפות: "השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר, רבי אליעזר בן יעקב אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו", ומשנה שנייה שאחריה בציבור: ושניהם שנדרו הנאה זה מזה "אסורים בדבר של אותה העיר וכו', כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים" (נדרים מה ע"ב ומח ע"א). ואם כי במשנה הראשונה, בשותפות, פליג רבי אליעזר בן יעקב ומתיר, הנה המשנה השנייה נשנית בסתם, בלי שום חולק, כאלו רבי בעצמו רוצה להבליט לנו את ההבדל שבין שותפות לציבור. ובכל זאת באו הראשונים בקושיה על הרמב"ם, שפסק כרבי אליעזר בן יעקב בשותפין, ובכל זאת פסק כסתמא דמתניתין שאסורין בדברים של ציבור (עיין בפרק ז מהלכות נדרים הלכה ד, ה, ו), ושאלו: איך מזכי שטרא לבי תרי?

אבל באמת זהו גופא מחדש הרמב"ם, שיש הבדל בין גדר שותפות לגדר ציבור, וסובר דזה גופא משמיע לנו רבי. דהלא כל הטעם דרבי אליעזר בן יעקב הוא משום דסובר שיש ברירה, זאת אומרת שהוברר שכל אחד משתמש בחלקו, וזה שייך רק בשותפות, שכל עיקרה הוא כאמור צירוף מהחלקים של יחידים המשותפים בחצר למשל, אף שאין מבוררים הגבולות של החלקים, על זה עוד שייך הגדר 'ברירה'.

מה שאין כן בציבור, דכאמור, שאין זה כלל עניין של חלקים, ולא רק שאין בזה חלוקה במציאות, אלא שאין בזה גם חלוקה בציור, שם אי אפשר להשתמש בגדר 'ברירה', כי הלא סוף סוף הריהו משתמש מושג הכסף, שגם לפרט, למודר הנאה ממנו, יש בזה חלק, בתור חלק מהכלל.

(ד) איך להביט על ה'זמן', אם מתוך הפרט אל הכלל, או מתוך הכלל אל הפרט. זאת אומרת, אם לתפוס כל רגע בתור עצם מיוחד, אלא שמצירוף כל הרגעים האלה מתהווה ה'זמן' בתור מושג מופשט, או להיפך, שה'זמן' הוא ראשית כל מושג מופשט, אין סופי, וכל רגע הוא פרט וחלק ממנו.

וגם בזה אנו מוצאים מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד (בפרק ד מהלכות שבועות הלכה י), שהרמב"ם כתב: "וכן אם אמר שבועה שלא אוכל היום, וחזר ונשבע על הכר שלא יאכלנה, ואכלה כולה באותו היום, אינו חייב אלא אחת, וכן כל כיוצא בזה, שאין שבועה חלה על שבועה", והראב"ד כתב על זה: "זה שבוש הוא, שבתחלה לא נשבע אלא ליומו, ולבסוף נשבע על אותו ככר לעולם". ולפי דברינו תובן המחלוקת הזאת, דמהו 'כולל'? שהוא "כולל דברים המותרים עם דברים האסורים"⁴, כלומר שהוא מוסיף על הפרטים שכבר קיבל עליו, עוד פרטים אחרים. ואם ה'זמן' הוא גם כן צירוף של פרטים, אז שייך גם על זה מושג 'כולל', וזוהי שיטת הראב"ד. אבל אם אנו מבינים את ה'זמן' בתור מושג מופשט, כנזכר לעיל, אין לזה שייכות כלל עם המושג 'כולל', שכל עיקרו הוא כשמצרף עוד פרטים, וזוהי שיטת הרמב"ם ז"ל.

ואמנם אנו מוצאים סוגיה ערוכה בנזיר (ז ע"א), דמסייעה ליה לרמב"ם, שמחלקין שם בין כשאומר "הריני נזיר כעפר הארץ, וכשער ראשי, וכחול הים, הרי זה נזיר עולם ומגלח אחד לשלשים יום", ובין כשאומר "הריני נזיר כל ימי חיי, הריני נזיר עולם, הרי זה נזיר עולם; אפילו מאה שנה, אפילו אלף שנים, אין זה נזיר עולם, אלא נזיר לעולם", וטעם ההבדל שביניהם הוא מפני ש"שאני שערות הואיל ומובדלות זו מזו", ועל הקושיה: "גבי יומי נמי הא כתיב 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד'", מתרצין: "התם לאו דמפסקי מהדדי הוא". והדברים ברורים, שאם היינו מביטים על הזמן מנקודת צירוף של רגעים, אז היינו צריכים לומר, כי כמו כשאומר 'הריני נזיר כשער ראשי' הוא מקבל עליו הרבה נזירות ומגלח אחת לשלושים יום, כך כשאומר 'הריני נזיר כל ימי חיי' תעמודנה עליו נזירות הרבה כמניין הימים, אבל